

AMICS DE LES ARTS I FIDEL AGUILAR

Josep Clara

La iniciativa d'erigir el monument a Fidel Aguilar a la Devesa va ser una de les activitats de l'entitat Amics de les Arts. En aquest treball donem notícia de l'actuació d'aquesta entitat sobre la qual s'ha escrit ben poc.

Si fem cas d'un dels seus membres, Amics de les Arts va sorgir d'un grup d'amics que «interessats per la pintura en particular, acabàrem per organitzar una mena d'acadèmia lliure sobre la base de model «Nu», a l'estudi-vivenda del pintor Aguilera, en un primer pis del carrer de la Força»(1). L'entitat va ser inscrita oficialment al Govern Civil amb data 23 de novembre de 1929(2), però –segons els diaris de l'època– ja es parlava de la seva constitució el març d'aquell any. Atesa la vinculació dels fundadors al GEiEG, el butlletí de l'entitat corresponent a l'abril de 1929 dedica *atenció especial al naixement de la nova agrupació*.

Exposicions i conferències

Les primeres activitats foren una exposició «de primavera», oberta a les sales de l'Ateneu i del GEiEG el 15 de maig de 1929, i dues conferències que es pronunciaren aquells mateixos dies de la mostra artística. El 17 de maig, Figuerola, director de l'Institut Català de les Arts del Llibre, parlà de «La calcografia i les seves tècniques», i el 28 del mateix mes, el mestre Francesc Civil tractà del tema «Estudi analític de la forma sonata».

Pel que fa a l'exposició, la premsa de l'època escrivia: «Setze són les firmes de pintura per 28 obres (entre elles dues de l'escola d'avantguarda, d'un seguidor de Dalí); onze són els expositors de dibuixos per 17 obres; en escultura exposen Joan Carrera i Josep Oliver sengles produccions, i en arts decoratives, Adroher aporta un llum i quatre taules; Assumpció Cid, tres nines; Cadenes, 8 obres en ferro forjat i Fargnoli, una creu, un canelobre i una capseta»(3).

Una nova exposició, titulada, ara, «d'hivern», va celebrar-se del 15 al 30 de gener de 1930 a la sala de l'Ateneu. La mostra era composta d'olis de Francesc Gallostra, aquarel·les de Joaquim Vergés, olis de Josep Pujol, dibuixos de Josep Colomer, caricatures de Martí Adroher, dibuixos de Baldiri Navarra i un cofre i ferros de Ramon Cadenas(4).

L'entitat va promoure, així mateix, una conferència de l'escriptor empordanès J. Puig Pujades, qui el dia 26 de març de 1930 dissertà sobre «L'art i el poble».

El monument a Aguilar

Amb l'erecció al monument a Fidel Aguilar, Amics de les Arts culminà les activitats realitzades i, de fet, segons Colomer, hi posà punt i final.

Datada el març de 1930, la crida adreçada als gironins perquè col·laboressin en la subscripció popular deia així:

«Amics de les Arts, sota la seva iniciativa, intenten erigir un

Quaranta-dos anys després de la inauguració del monument, l'únic supervivent dels "Amics de les Arts", Josep Colomer (1907-1994), va reunir-se al seu peu amb alguns dels artistes gironins que havien impulsat la reivindicació d'Aguilar. D'esquerra a dreta, drets, Josep Boladeras, Joan Tarrús, Lluís Güell, Francesc Torres Monsó i Josep Colomer. Asseguts, Damià Escudé, Enric Marquès i Ramon Vilà.

monument a la memòria del malaguanyat escultor E. Aguilar, per subscripció popular.

L'Aguilar fou un dels més grans artistes dels quals Girona pot enorgullir-se. Poques vegades aquest nom podrà ésser emprat amb tanta justesa com en aquesta ocasió. Mort l'any 1917, quan tan sols comptava 22 anys, les seves obres magnífiques se'ns presenten com en una plena maduresa i estan amarades d'una tan alta espiritualitat que gairebé arriba a lo sublim. Víctimes d'un mercantilisme censurable, elles han corregut i recorren el món, i gairebé tothom ignora qui és l'autor d'aquestes petites meravelles.

L'Aguilar fou un home bo. I si bé trobà, en el seu pas per la vida, gent que l'estimà i li demostrà la seva estimació, per altra part, com per una amarga ironia de la vida, fou una víctima dels egoïsmes més abominables. És per això que aquest homenatge té una doble significació: la de perpetuació de la seva obra artística i la d'ésser, a la vegada, una demostració d'amor i desagravi a l'home.

Gironins, en realitzar aquesta obra de justícia, no farem més que demostrar als ulls del món, i en els propis, que sabem honorar i agrair, tal com es mereixen, els homes que, com l'Aguilar, posaven amb el seu esforç noble i desinteressat tan alt el nom de Girona!»(5).

Els donatius podien efectuar-se a l'Ateneu, Galeria Bells Oficis, Ricard Oliver, Adolf Fargnoli, Raimunda Creuhet, Germans Sarasa, Foto Lux i Casa Uralita. La col·lecta superà les mil pessetes, aportades en petites quantitats pels

promotors de l'obra, personalitats de la vida ciutadana, cobles-orquestres i orfeons de la ciutat, amics, veïns i gent popular. Avui fa gràcia de repassar els noms dels donants i de veure-hi al costat de Joaquim Pla, Miquel de Palol, Carles Rahola, Pompeu Pascual, Miquel Santaló o el marquès de Camps, les aportacions de Domènec Balmanya, Francesc Riuró, Antònia Adroher o Florentina Barceló(6).

El monument, projectat pel pintor Francesc Gallostra, qui va comptar amb la col·laboració de l'escultor Florenci Comas, company d'Aguilar, va ser una realitat el 29 de juny de 1930. En l'acte d'inauguració, Carles Rahola –en nom d'Amics de les Arts– féu ofrena de l'obra al poble de Girona, representat per l'alcalde Francesc Coll i Turbau, que descobrí el monument i clogué l'acte.

Les paraules de Rahola són ben representatives d'allò que significà aquell esdeveniment: «Nosaltres que havíem seguit pas a pas l'organització d'aquest monument, que temérem un dia l'enderrocament d'aquest projecte tan bell, que sabem els esforços que han sigut necessaris per a portar-lo a terme, ens sentim orgullosos de Girona. D'aquesta Girona digna que ha contribuït a perpetuar en la pedra i en el bronze la memòria i l'obra d'en Fidel. I també dels Amics de les Arts, d'aquest estol de joves gironins que han passat entre nosaltres arborats d'idealitat, plens d'amor per tot lo bell, per tot lo noble, per tot lo humà. Ja que si bé la ciutat ha donat la matèria, han sigut els Amics de les Arts, i especialment en Gallostra i en Comas, els que han sabut donar-li forma eterna»(7).

La crítica de Rafael Masó

Però no tot foren lloances envers l'acció dels Amics de les Arts de bastir el monument a Fidel Aguilar. Hi ha un text autògraf de l'arquitecte Rafael Masó, que s'autotitulava protector del malaguanyat escultor, i que crítica durament la concepció de l'obra i tot el que l'envolta.

Masó recorda, d'entrada, que ell i Xavier Montsalvatge foren els homes que obriren els ulls d'Aguilar «davant la plàstica aleshores en voga de les escoles muniqueses i tiroleuses i és aleshores que participà al públic de les seves reproduccions que li han donat més renom que quartos», i remarca que «és per aquest mitjà, incomprès per algú, que hom el coneix; altrament haguera passat si les seves haguessin quedat, diguem-ne, inèdites».

Opina que el monument no seria del gust de la humilitat d'Aguilar i que és completament inadequat i desproporcionat a la idea directriu. «Ens atrevim a dir –concreta– que hauria escaigut més a la senzillesa d'Aguilar una lapidària inscripció, amb evocadora llegenda que recordés la casa o taller on passà els seus dies, que no pas el seu monument amb totes les pretensions i defectes inherents».

La crítica puja de to: «Ací desgraciadament no ha pas regit el seny en la concepció del monument a Aguilar, sinó la moda passatgera i frívola, i és llastimós que en una obra que per la seva finalitat ha de quedar sempre més, no s'hagi tingut en compte la tradició garbell i dipòsit alhora del bo i millor dels estils i que és impossible fer que no pesi dins les correnties noves. Ço que s'ha fet ací, a la manera parisenca de fira o exposició, no durarà pas molt de temps, i menys en passarà encara que farà engúnia als mateixos projectistes». Masó es plany també que una obra feta amb materials nobles fos dirigida únicament per l'entusiasme engrescador d'uns autodidactes i que «uns aficionats alcessin en lloc del comú, i amb subvenció municipal, un monument sense la més lleu intervenció dels professionals a qui es deuria encarregar almenys el degut control».

Masó, evidentment, no havia estat cridat i se'n dolia. Potser per això ho trobava tot malament. «Creiem –escrivia encara– que els blocs de pedra es devien tractar com a masses i no com a fulles, i que en tots els monuments és de bon gust utilitzar únicament les lletres lapidàries clàssiques i no escarnir-les amb lletres pròpies de coses menys serioses. L'estàtua és segurament la menys representativa de l'obra d'Aguilar, interpretada com una bitlla desproporcionada i inclús mutilada». Tampoc no considerava adequat l'emplaçament que «encara compromet més les mesures del monument, que per lo que representa és massa gros i allí plantat es veu esquitit» (8).

Comptat i debatut, Rafael Masó, que en aquells moments era regidor de l'ajuntament, es mostrava distant i susceptible i, com apuntava Enric Marquès (9) en el text de reprobació s'hi autoretratà com a paternalista classista, acostumat –per la pròpia activitat– a subordinar.

Fidel Aguilar havia dibuixat així el Jardí de la Devesa on es va alçar el monument a la seva memòria.

Cloenda

Segons reporta Carles Rahola (10), la societat Amics de les Arts va ser constituïda per tal d'ajuntar els artistes i admiradors de l'art, divulgar les obres belles de les comarques gironines i afinar el sentit artístic del poble. La vida real de l'entitat, però, fou molt curta i no es va correspondre amb l'ambició dels seus creadors. Ningú, tanmateix, no podrà discutir-los l'empenta i la il·lusió que demostraren. Entre altres realitzacions, ells recuperaren Fidel Aguilar i el col·locaren com una fita de memòria en el marc incomparable de la nostra Devesa.

Josep Clara és historiador

Notes

1. J. Colomer Martí, «Presència de Fidel Aguilar a la Girona dels anys 30», dins el catàleg de l'exposició «Fidel Aguilar», publicat el 1972 per l'Ajuntament de Girona i el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i Balears, pàg. 17.
2. Arxiu de Govern Civil de Girona, *Llibre registre d'associacions per municipis, 1897-1937*.
3. *Diario de Girona*, 16 de juny de 1929.
4. A.V., «L'exposició d'hivern dels Amics de les Arts», *El Autonomista*, 4 de febrer de 1930.
5. «Pro Monument a Fidel Aguilar», *El Autonomista*, 29 de març de 1930.
6. La relació de les aportacions pot ser seguida a través de *El Autonomista*, dies 3, 10, 18 i 24 d'abril, 5, 8, 15, 22 i 29 de maig.
7. C.R., «L'escultor Fidel Aguilar», *El Autonomista*, 30 de juny de 1930.
8. Text facilitat per l'Enric Marquès.
9. Eugeni Ribalta [Enric Marquès], «Carta a Fidel Aguilar», dins el catàleg citat a la nota 1, pàg. 12.
10. C. Rahola, *La ciutat de Girona*, II, Barcelona, Barcino, 1929, pàg. 22.